

Zahodnobalkanska migracijska pot: Srbija kot zadnja točka pred vstopom v »boljši jutri«

Abstract

Western Balkan migration route: Serbia as the last point before entering the "better future"

Migrants are seen as illegitimate newcomers to the European area. Hoping for a better future, they choose the most suitable illegalized migration routes according to different factors. One of those is the three-phased Western Balkans route with Serbia being the most important spot on this route. Serbia implements migration control and is trying to hold migrants from entering the Schengen area in accordance with European legislation. Serbia represents a point where asylum seekers get a place to rest and plan their further journey into the EU. Due to different reasons and a deficient asylum system, many of them have to find shelter in the so-called *jungles*. 'Mobile commons' is a set of important skills, knowledge and solidarity, shared on the way – at rest or in the search for common solutions. On their way, migrants make decisions and adopt strategies according to the legal system of countries through which they travel and their own preferences, with the aim of making their migration process easier. Temporary identities are created, people know hot spots for sharing information about the route, and the mobile internet is what makes them visible in the virtual world. The last is one of the key elements by which they remain present throughout the whole journey. The problem with which this article implicitly deals is the political illegalization of migrants and, by extension, of human life.

Keywords: Western Balkan migration route, asylum in Serbia, jungle, mobile commons, temporary mobile communities

Iva Juhart is an MA student of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (iva.juhart@gmail.com)

Larisa Petrič is an MA student of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (petric.larisa@gmail.com)

Povzetek

Migranti si v želji po boljši prihodnosti glede na različne dejavnike izbirajo najprimernejše »ilegalizirane« migracijske poti v Evropo. Ena teh je trifazna zahodnobalkanska migracijska pot. Pomembno točko na tej poti je Srbija. Ta po navodilih Evropske unije izvaja migracijski nadzor in skuša zadrževati migrante pred vstopom v schengenski prostor. Srbija je točka, kjer se lahko prosilci za azil spočijejo in načrtujejo nadaljevanje poti znotraj meja EU. Mnogi so zaradi različnih vzrokov in pomanjkljivosti azilnega sistema prisiljeni poiskati prenočišče v t. i. *džunglah*. Na poti, v mirovanju in pri iskanju skupnih rešitev so pomembne izkušnje, znanje in solidarnost, ki jih povezujemo v konceptu *skupno-v-gibanju*. Migranti sprejemajo odločitve in strategije na poti glede na zakonodajo držav, skozi katere potujejo, glede na lastne želje, predvsem pa tako, da si olajšajo migracijsko pot. Tako prevzemajo začasno identiteto, poznajo ključne kraje za pridobivanje in izmenjavo informacij o poti, mobilni internet pa jih kljub fizični »nevidnosti«, dela vidne v virtualnem svetu. Ta je eden ključnih prostorov, v katerem ostajajo prisotni med potovanjem. Članek popisuje politično ilegalizacijo migrantov in ne nazadnje človeškega življenja.

Ključne besede: zahodnobalkanska migracijska pot, azil v Srbiji, džungla, skupno-v-gibanju, začasne mobilne skupnosti

Iva Juhart je absolventka magistrskega študija etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. (iva.juhart@gmail.com)

Larisa Petrič je študentka magistrskega študija etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. (petric.larisa@gmail.com)

Že drugi večer sedimo skupaj ob ognju. Danes je bolj mrzlo kot včeraj, termometer kaže dve stopinji nad ničlo. Tokrat nas je okrog malega improviziranega ognjišča stisnjenih štirinajst. Večinoma moški med 20. in 35. letom iz Sirije, Afganistana, eden iz Palestine, drugi iz Iraka ... In nas pet iz Slovenije. Fantje so danes bolj zamišljeni kot včeraj. Bliža se njihov čas odhoda. Jutri pride po nekatere tihotapec, ki jih bo odpeljal do Budimpešte. V zraku je čutiti močna čustva, mešata se vonj dima in neznanega. Vse nas je strah, kaj se bo zgodilo. Eden od fantov predlaga minuto molka za vse, ki so umrli v vojni v Siriji. Skoraj vsak od njih je v vojni koga izgubil. Gledamo v ogenj, vsak je v svojih mislih ... Za večerjo je tokrat kuhan krompir, ki ga malce osolimo za okus. Za sladico imamo jabolka. »Tamau«¹ na telefonu kaže slike s hrano obloženih miz doma v Siriji. »Syria is the best country,« reče, ko kaže slike svoje družine in prijateljev. Pravi, da pogreša mamo in sestre. Ne slišijo se pogosto, ker je signal v Siriji velikokrat moten. Ves čas našega pogovora s kotičkom očesa opazujem »strica«, kot mu pravimo, ki si z brusnim papirjem drgne blazinice prstov, da bi bili njegovi prstni odtisi manj vidni. Prste nato drugega za drugim pomaka v vročo vodo. Vzdušje ob ognju se kmalu razvedri po nekaj šalah, po petju v arabskem in slovenskem jeziku, po nekaj pravljicah ... Čas je za odhod, naše gostitelje jutri čaka naporna pot čez mejo. Hoditi morajo približno 27 kilometrov, zato se morajo naspiti. Kolikor se bodo sploh lahko spočili v starem jurčku na prostem. Težko se je posloviti. Na dan privrejo misli o družinah doma ... Pravijo, da so zanje prave herojke prav njihove matere in žene, ki so ostale doma in v vojnih razmerah skrbijo za otroke. Zdi se, kot da se imajo za slabiče, ker so odšli od doma, da bi poiskali boljše življenje. Spreleti me, da nihče od nas, ki se bomo vrnili v toplo zavetje, ne more razumeti pritiska in bolečine, ki ju čuti-jo naši sogovorniki. Na poti so že tedne, nekateri mesece. Njihove poti v Evropo pa še zdaleč ni konec ...

Uvod

Migranti iz držav t. i. »globalnega Juga«, ki jih bova obravnavali v članku, so del mobilnih skupnosti, ki jih definira predvsem dejstvo, da potujejo brez veljavnih dokumentov in so zato z vidika migracijskih politik EU »ilegalne«. Migranti niso ilegalni sami po sebi, temveč jih v tako vlogo postavljajo zakoni in regulacije na mejnih prehodih in v notranjosti držav, kjer se osebe gibljejo brez zahtevanih dokumentov ali vizumov. Ker jim je legalen prihod onemogočen, si glede na geografsko lego izvirne države, finančno zmožnost, telesno pripravljenost, informiranost o poti in osebne preference izberejo najprimernejšo pot prihoda.

¹ Zaradi zakrivanja identitet za vse sogovornike uporabljava psevdonime.

V članku bova obravnavali eno teh poti, t. i. zahodnobalkansko migracijsko pot² pred spremembami v drugi polovici leta 2015 ko se je število prihodov tako povečalo, da niso več mogli ostati skriti očem širše evropske in tudi svetovne javnosti. Samoorganizirana potovanja in iskanje tihotapcev so zamenjali organizirani prevozi v posameznih državah na balkanski poti. Od začetka leta 2016 EU ponovno skuša vzpostaviti režim, ki je vladal pred vzpostavitvijo nadzorovanih koridorjev. Oblasti glede na razmere vseskozi prilagajajo politike ilegaliziranja migrantov.

Etnografija se osredinja na razmere v Srbiji in njeno vlogo na poti. Napisana je na podlagi enotedenskega terenskega dela v azilnih domovih v Srbiji aprila 2015, ki smo ga izvedli študenti z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.³ Opazovanje z udeležbo in pogovore s približno dvajsetimi sogovorniki (različnega spola, starosti in etničnosti) sva opravljali v azilnem domu v kraju Bogovađa. Popoldneve sva z migranti preživljali v azilnem centru, večere pa v njegovi okolici. Prosti čas je bil namenjen pisanju terenskih dnevnikov. Metodološko bi raziskava še najbolj ustrezala oznakam angažirane (*engaged anthropology*) in militantne antropologije (*militant anthropology*), katere cilj je »odprava delitev na raziskovanje in prakso« (Juris, 2007: 165). V dogajanje sva ostali vpeti tudi po odhodu s terena, z nekaterimi migranti pa sva še danes v stiku. Tematike, s katerimi sva se srečevali na terenu, bova skušali analizirati skozi koncepta *skupno-v gibanju* in *začasne mobilne skupnosti*. Cilj raziskave je analiza izkušenj migrantov, predvsem na področju bivalnih razmer in medosebnih odnosov.

Trifaznost zahodnobalkanske migracijske poti

Zahodnobalkanska migracijska pot je ena od poti, po katerih migranti vstopajo v Evropo. Nekateri to pot premagajo v nekaj dneh, spet drugi pa za to potrebujejo več mesecev ali celo let. Zadnji so predvsem tisti, ki med potjo čakajo na denarno pošiljko od bližnjih ali se na poti ustavljajo zato, da najdejo delo za zaslužek. Le peščica migrantov je namreč zmožna z lastnimi prihranki pokriti stroške poti (Papadopoulou-Kourkoula, 2008: 9). Razlike v trajanju potovanja in zadrževanju v prehodnih prostorih so povezane s finančnim položajem migrantov, trenutnim nadzorom na mejah, možnostjo uporabe prevoza in telesno zmogljivostjo oseb. Za tiste z manj denarja je pot vedno bolj tvegana, saj dolgotrajnejše življenje v »ilegalnosti« prinaša večje možnosti za izgon, poleg tega pa se navadno poslužujejo tudi cenejših oblik prevoza, ki so po navadi tudi manj varne. Kljub temu sogovorniki pravijo, da ni vse odvisno od denarja, temveč tudi od sreče. »Lahko imaš

² Tako je pot poimenovala agencija za nadzor zunanjih meja Evropske unije, Frontex.

³ Za pomoč pri nastajanju članka se zahvaljujemo Katji Cof. Prav tako se za nekatere uvide in komentarje terenskih zapisov zahvaljujemo dr. Sarah Lunaček in Domnu Bančiču ter drugim študentom z Oddelka EIKA, ki so bili prisotni pri terenski raziskavi.

denar in imaš vseeno težave ali pa ga nimaš in kar greš.« (Lunaček, terenski zapis, april 2015) A dejstvo je, da najrevnejši ne pridejo dlje od sosednjih držav svojega odhoda (Papadopoulou-Kourkoula, 2008: 9). Velika večina razseljenih oseb si poti v Evropo sploh ne more privoščiti.⁴

Sara Hamood piše, da je za migrante iz Afrike, ki prečkajo Sredozemsko morje iz Libije proti Italiji, značilna trifazna pot (2006: 43). Prav tako lahko zahodnobalkansko migracijsko pot razdelimo na tri faze.

1. Prva faza je pot iz države odhoda do Turčije. Za mnoge je Turčija daljša postaja in velja za »osrednji tranzitni prostor« (Tsianos in Karakayali, 2010: 378). Namen preživljanja določenega časa v tranzitu je delo, zbiranje denarja za pot (Hamood, 2006: 43), načrtovanje poti ter mreženje s potencialnimi sopotniki. Pot do Turčije poteka bodisi po kopnem bodisi z letalom in v večini primerov migrantom ne povzroča večjih težav. Turčija nima strogega vizumskega režima, poleg tega pa je po pričevanjih sogovornikov tja mogoče priti tudi s ponarejenimi potnimi listi.
2. Naslednji del poti poteka od Turčije proti EU, do schengenske meje. Ena pot vodi iz Turčije čez Egejsko morje do Grčije, druga prav tako do Grčije, a po kopnem, in tretja iz Turčije do Bolgarije. Medtem ko je bila med letoma 2009 in 2012 bolj aktualna kopenska meja, pa se je od leta 2013 pretok v tej smeri precej zmanjšal in se je zaradi poostrenega kopenskega nadzora preusmeril čez morje (Triandafyllidou in Gemi, 2015: 2). Na splošno velja, da se s poostritvijo nadzora na enem mejnem območju tok migracij preusmeri k drugemu. Sogovorniki so razložili, da se cena za tihotapljenje čez morje giblje od 1000 do 1500 evrov na osebo. Pot je nevarna, saj so najpogostejša oblika transporta prepolni gumenjaki, pogosto pa jih v plovbo tihotapci prisilijo tudi ob slabem vremenu. Sogovorniki so skozi Grčijo potovali brez večjih težav, čeprav je to bolj izjema kot pravilo. Grški azilni sistem se že leta sooča s številnimi pomanjkljivostmi, od nezmožnosti zagotavljanja učinkovite zaščite prosilcem za azil in njihovega zadrževanja do neustreznih bivalnih razmer (Papadopoulou-Kourkoula, 2008; Triandafyllidou in Gemi, 2015). Papadopoulou-Kourkoula pojasnjuje, da Grčija pretkano uporabljaja argument »Grčije kot tranzitne države« za izgovor za preusmeritev odgovornosti za sprejem prosilcev za azil k 'tradicionalnim' ciljnim državam (2008: 7). Po finančni krizi so se razmere še poslabšale, Grčija je ostala brez sredstev za strog nadzor nad migracijskimi tokovi. Ravno slab finančni položaj in s tem povezana nezmožnost izvajanja azilne politike po pričakovanjih

⁴ To lahko vidimo na primeru sirskih beguncev, ki jih je neprimerljivo več v Libanonu, Turčiji in Jordaniji, kot pa v evropskih državah.

EU sta povzročila delno prenehanje izvajanja dublinske uredbe.⁵ Kljub spremembi pri izvajanju pa v državi še vedno vladajo hudo policijsko nasilje, nasilje neonacističnih skupin nad migranti ter rasistični diskurz v javnosti.

Po uspešnem prečkanju Grčije se je v času najinega raziskovanja večina migrantov odločila za nadaljevanje poti skozi Makedonijo. Junija 2015 je makedonski parlament dopolnil zakon o azilu in uvedel možnost registracije migrantov, ki jim je omogočila legalno prečkanje države v dvainsedemdesetih urah ter uporabo javnih prevoznih sredstev (Zakon za izmenjavane i dopolnjevane na zakonot za azil i privremena zaščita, 2015). Od takrat migranti večinoma potujejo proti Srbiji z organiziranim prevozom. Pred tem je bila pot čez Makedonijo veliko težja. Če so jih ujeli, jim je grozilo pridržanje v sprejemnem centru zaprtega tipa Gazi Baba,⁶ ki so ga po spremembi prej omenjenega zakona zaprli (Amnesty International, 2015). Migrantom ni bil dovoljen nakup vozovnic za javni prevoz, zato so bili številni državo prisiljeni prepotovati peš, v začetku poletja 2015 tudi s kolesom. Zgodbe številnih sogovornikov o poti skozi Makedonijo so polne negativnih izkušenj. Večino je tam prestregla »mafija«, ki je migrantom grozila in jim ukradla denar ter osebne predmete. Pogosto so to bile oborožene skupine mlajših moških, ki so jih obkolile. Sogovorniki so večkrat povedali, da domačini v njih ne vidijo človeka, temveč le denar. Eden od njih meni, da so ljudje prenehali obdelovati polja, saj raje pobirajo denar migrantom, ki hodijo mimo (Lunaček, terenski zapis, april 2015). Ilegalizacija človeka torej ne pomeni zgolj nasilja državnega aparata, ampak odpira možnosti za izkoriščanje in nasilje tudi s strani drugih, ki navadno nimajo takšnega monopola, ter omogoča razvoj sive ekonomije na območjih, kjer tečejo te poti. Pot skozi Makedonijo je bila v času našega terenskega dela, ki je potekalo pred t. i. »begunskim valom« poletja 2015, nevarna tudi zaradi hoje po železniški progi. Sogovornica Živa pripoveduje zgodbo o očetu z otrokom, ki ju je v predoru zbil vlak. Tudi njeni mami se je zgodilo, da zaradi utrujenosti od večdnevne naporne hoje ni slišala vlaka in jo je zadnji trenutek s proge rešil neki moški (Cof, terenski zapis, april 2015). Alternativna pot iz Grčije proti Srbiji poteka skozi Albanijo in Črno goro. Ta pot je daljša in zaradi goratih predelov naporejša. Zadnja država pred ponovnim vstopom v

⁵ Po dublinski uredbi je za mednarodno zaščito mogoče zaprositi samo enkrat v eni od držav članic. Če so migrantu odvzeti prstni odtisi v eni od članic, to postane prva uradna vstopna točka. Posledično ga lahko druga država članica deportira nazaj v to državo. Po nekaterih podatkih so v zadnjih letih nekatere članice opustile deportacije v Grčijo (Welcome to Europe, 2012; Papadopoulou-Kourkoula, 2008: 4–5). Kljub temu pa deportacije še vedno potekajo v bližnje države, tudi nepodpisnice uredbe, saj veljajo za t. i. varne tretje države (Welcome to Europe, 2012).

⁶ Amnesty International poroča o nečloveških in ponižujočih razmerah v centru, kjer so imeli pridržani omejen dostop do ustreznih sanitarij in zdravstvene oskrbe. V nekaterih primerih so migranti pridržani za več mesecev, tudi brez možnosti, da bi se lahko zoper svoje pridržanje pritožili na sodišču (Amnesty International Slovenija, 2015).

EU je Srbija, ki je po dolgi, naporni poti čez Makedonijo mnogim pomenila olajšanje oziroma prostor, kjer se lahko odpočijejo, čeprav tudi tam – kot bova podrobneje obravnavali v naslednjem poglavju – niso imuni na učinke evropskih migracijskih politik.

3. Tretja, zadnja faza, je v času terenskega dela potekala od vstopa v EU na Madžarskem do ciljne države.⁷ Ko migranti enkrat vstopijo v schengensko območje, je premikanje med državami EU lažje (Väyrynen, 2003: 12), a vseeno mora biti pot zasnovana zelo premišljeno in se končati hitro. Izpostavljeni so namreč nevarnosti, da bodo morali, če jih ujamejo represivni organi, zaprositi za azil v državi, ki zanje ni ciljna, ali da jih bodo deportirali v tisto državo, kjer so jim – če se je to zgodilo – prvič v EU vzeli prstne odtise. Poleg tega obstaja tudi možnost vrnitve v t. i. tretjo varno državo za tiste, za katere oblasti ugotovijo točko vstopa.

Vse omenjene faze so prepletene z različnimi tihotapskimi strategijami. Politike, ki ne zagotavljajo alternativ za legalen prehod, zgolj krepijo tihotapske mreže in neformalno ekonomijo (Triandafyllidou in Gemi, 2015: 5). Migranti so odvisni od tihotapcev, saj so ti zagotovilo, da pridejo na zeleni cilj (Hamood, 2006: 43). Poti migrantov torej vodijo do tihotapcev. Te poti navadno niso tajne, temveč dobro znane, prav tako tudi cene, ki jih zaračunajo za prečkanje meja. Več ko plačajo, večje možnosti imajo za uspešen prehod do naslednje točke. Tihotapci dajejo migrantom tudi informacije o ciljnih državah in nasvete glede poti. Včasih imajo prav oni velik vpliv na odločitev migrantov glede ciljnih držav, predvsem pri tistih, ki se zanjo še niso dokončno odločili (Koser v Papadopoulou-Kourkoula, 2008: 9). Tihotapstvo je postalo donosen posel tudi za številne srbske državljane, piše Stojić Mitrović, saj »velja za 'easy money' ter je v nekaterih regijah tudi ena redkih možnosti za zaslužek« (Stojić Mitrović, 2014a: 71).

Vloga Srbije kot zadnje točke pred vstopom v območje stroge migracijske politike Evropske unije

Srbija je zaradi svojega geografskega položaja ob schengenski meji z EU pomembna točka zahodnobalkanske migracijske poti. Države, ki obkrožajo schengenske meje, lahko razumemo kot »tamponske cone«, kjer EU izvaja ekstraterritorialno migracijsko kontrolo (Stojić Mitrović, 2014b: 1115). Zanje je značilna

⁷ Pot se je septembra 2015 zaradi uveljavitve nove zakonodaje na Madžarskem, po kateri je za nedokumentiran prehod meje zagrožena tudi do triletna zaporna kazen (glej STA, 2015), sprva presmerila čez Hrvaško, nato pa oktobra 2015 še čez Slovenijo.

azilna politika, prilagojena zahtevam EU (Papadopoulou, 2005:4), ključna pa je njihova naloga zadrževanja migrantov v institucijah, namenjenih prosilcem za azil, ki vzpostavljajo začasni režim nadzora nad gibanjem migrantov (Tsianos in Karakayali, 2010: 385). Oblasti potrebo po varovanju schengenskih meja upravičujejo z ogroženostjo tako javne varnosti (zaradi terorizma, kriminala, prestopništva) kot tudi zaradi socialne varnosti (nevdržnost sistemov socialnega skrbstva) držav članic, potencialno »grožnjo« pa naj bi pomenili prosilci za azil in tujci na splošno (Fassin, 2005: 380). Vendar Fassin opozarja, da gre tu predvsem za rasno varovanje (*racial security*), za varovanje evropske, krščanske in bele populacije pred državljani tretjega sveta, muslimani in temnopoltimi (ibid.: 381).

Srbija v veliki večini primerov za migrante ni ciljna država. Kot piše Papadopoulou, migranti v nekaterih državah ne želijo ostati, ker menijo, da v njih ne morejo zagotoviti svojih osnovnih potreb (2005: 4). To so dobre življenjske razmere, zaposlitev, učinkovit postopek mednarodne zaščite in dolgotrajna rešitev njihovega življenjskega položaja (ibid.). Prošnja za azil v Srbiji migrantov ne ovira pri ponovni vlogi v državah EU, saj v Srbiji ne veljajo določbe dublinske uredbe.⁸ Zato je status »prosilca za azil« v Srbiji velika večina sogovornikov razumela kot začasen. Migranti to obdobje življenja občutijo kot tranzitno, tako, za katero upajo, da se bo kmalu končalo in pripeljalo do normalnega ter ustaljenega življenja (Papadopoulou, 2005: 13). Prostori, kjer se migranti spočijejo, ponovno združijo s svojo skupnostjo, navežejo stik z družino in prijatelji, počakajo na novo pošiljko denarja ali priložnostno kaj zaslužijo, dobijo medicinsko oskrbo ter pridobijo informacije o poti in dogajanju na mejah, »imajo pomembno vlogo na poti migrantov« (Papadopoulos in Tsianos, 2007: 228). V Srbiji lahko kot takšne prostore definiramo azilne centre in *džungle*, ki so s stališča migrantov videni kot postaje na poti do cilja ali kraji vmesnega postanka, četudi to nasprotuje samemu bistvu njihovega obstoja, to je nadzoru mobilnosti (Tsianos in Karakayali, 2010: 381, 384). Postanek v omenjenih krajih v Srbiji je za migrante bolj ali manj varna točka na poti, kjer jih azilna zakonodaja do neke mere varuje pred policijskim preganjanjem in jih začasno »legalizira«. A to še zdaleč ne pomeni, da je postanek v Srbiji miren. Nad migranti se že na poti izvajata policijsko nasilje in organizirano nasilje posameznih kriminalnih skupin.⁹

⁸ Za Srbijo ne veljajo določbe uredbe, ki opredeljujejo, katera država EU je odgovorna za izvajanje azilnih postopkov, zato ta ne objavlja podatkov o prosilcih za azil v istih podatkovnih sistemih kot države članice EU (Stojić Mitrović, 2014b: 1116).

⁹ O nasilju nad migranti (predvsem policijskem) poročajo na portalu *No Border Serbia*.

Bivanje v improviziranih prenočiščih

V zapuščenem vikendu biva skupina moških iz bližnjevzhodnih držav in Sudana, med njimi tudi Miha. V »vili«, kot pravi svojemu bivališču, je ob hladnih nočeh pokrit z desetimi odejami. Tja si nas ne upa povabiti, preveč mu je nerodno, da bi videli, v kakšnem živijo. Hrano kupuje v trgovini, občasno topel obrok poje v vaški restavraciji ali pa mu migranti prinesejo kakšen ostanek obroka iz azilnega centra. Varnostnike v centru deli na »dobre«, tiste, ki mu dovolijo, da se oprha, in »slabe«, tiste, ki se strogo držijo upravnikovih navodil. »Kadar imam priložnost, se grem oprhat kar dvakrat v enem dnevu, samo zato, ker se pač lahko.« (Juhart, terenski zapis, april 2015)

Migranti, ki zaradi različnih razlogov niso sprejeti ali ne gredo v srbske azilne centre, so se pri iskanju prenočišča prisiljeni znajti drugače. Če imajo dovolj denarja, poiščejo hotel. Za prijavo potrebujejo potrdilo, ki nakazuje namero o zaprositvi za azil, a jih nekateri ponudniki prenočišč sprejmejo tudi brez potrdila. Drugi se znajdejo tako, da se zatečejo v t. i. *džungle*. V žargonu migracij *džungla* označuje bivališča migrantov, ki se oblikujejo na območjih, kjer so migranti prisiljeni ostati dalj časa, na primer pred mejnimi prehodi, okoli formalnih prostorov nastanitvenih centrov za begunce ali pred administrativnimi pisarnami (Stojić Mitrović, 2014a: 70). Na primeru *džungle* v francoskem Calaisu lahko vidimo, da *džungle* niso nastale le na obrobju EU, ampak nastajajo kjerkoli, kjer je mobilnost migrantov zaustavljena. Tako kot azilne centre lahko tudi *džungle* vidimo kot prostore, kjer posamezniki niso več vpeti v socialne strukture, katerih del so bili v domovini, niti del novih na ciljnih destinacijah, ampak okupirajo vmesne, liminalne prostore (Turner in van Gennep v Ibrahim in Howarth, 2012: 201). Liminalni prostori so destruktivni ter povezani z ranljivostjo in s fizičnim, psihološkim in socialnim trpljenjem oseb, ki postanejo brezimene in del neobstoječega socialnega reda (Thomassen v Ibrahim in Howarth, 2012: 201). V okviru *džungel* se liminalnost nanaša na prostore med socialno-političnimi strukturami in med definiranimi mejami, v diskurzih o imigraciji pa med civiliziranimi, racionalnimi »nami« in strahom pred iracionalnimi »njimi« (ibid.: 212).

V Srbiji je bila v času našega obiska večja *džungla* v okolici Subotice, kjer so migranti čakali na priložnost za prečkanje meje z Madžarsko. Leta 2011 se je *džungla* prvič oblikovala na subotiskem pokopališču, nato na lokalnem smetišču, pozneje pa tudi v zapuščenih objektih (Stojić Mitrović, 2014a: 74–75). Za obstoj *džungle* je vedelo tako lokalno prebivalstvo kot tudi policija. Kot pišeta Ibrahim in Howarth (2014: 1), se v javnosti in medijih pojavlja predstava o *džunglah* kot o »barbarskih prostorih, ki jih označujeta degradacija okolja in brezpravje ter poseg v civiliziran svet belcev«, migranti pa naj bi bili kriminalci in nasilneži, ki uničujejo socialni red (Ibrahim in Howarth, 2012: 200). Srbski mediji denimo pišejo o napadnih migrantov na lokalne prebivalce in migrante označujejo kot »lažne azilante«

(glej subotica.com, 2011; 2012). S takšnimi opisi mediji upravičujejo uničevanje taborov in preganjanje ter aretacije migrantov (Ibrahim in Howarth, 2014: 1), kar je stalna policijska dejavnost tudi na območju srbskih *džungel*. Mediji v Srbiji tako pišejo o policijskih racijah, množičnih deportacijah v Makedonijo in zažigih *džungle* v Subotici (glej e-novine, 2012), prisilne premestitve iz subotiške *džungle* v azilne centre na jugu države pa prikazujejo kot dobronamerno dejanje srbskih organov (glej Tanjug, 2015; Sovilj, 2015).

Edina *džungla*, ki je zrasla pred azilnimi centri v Srbiji, je bila v času našega obiska v Bogovači. Tam so bili že kmalu po odprtju azilnega centra – zaradi preobremenjenosti centra ali zato, ker so zaposleni onemogočali registracijo – številni prisiljeni spati zunaj (Stojčić Mitrović, 2014a: 77). Improvizirana prenočišča so si migranti uredili na več lokacijah. Tisti, ki niso bili registrirani v centru, niso smeli uporabljati njegovega prostora, lahko pa so se zadrževali v njegovi okolici. Najbolj opazna *džungla* je bila v neposredni bližini gospodarskih in bivalnih objektov azilnega centra, kjer je bilo postavljeno več provizoričnih prenočišč, ki so bila sestavljena iz starega pohištva in otroških igral.¹⁰ V okolici so uporabljali za prenočevanje tudi zapuščene objekte (transformatorski stolp, vikende). Aktivistke poročajo, da je v določenih obdobjih let 2012 in 2013 v gozdu in zapuščenih objektih bivalo več kot dvesto migrantov, kar je več, kot je celotna zmogljivost centra v Bogovači (180 ležišč).¹¹ V času naše raziskave zunaj centra ni spalo več kot petindvajset oseb, najverjetneje zato, ker so odprli dva nova azilna centra in ker so se migracijske poti preusmerile.

Razlogi migrantov za bivanje v bogovaških *džunglah* so različni. V času našega terenskega dela je v *džungli* spalo največ samskih moških, ki so bili napoteni v druge centre, čeprav je bilo takrat v centru v Bogovači prostih sto ležišč. Glede na vsakodnevna poročila o številu migrantov njihov razpored po azilnih centrih določa Komisariat za begunce in migracije Republike Srbije (Komisariat za izbeglice i migracije Republike Srbije). Ker se nekateri centri nahajajo v nasprotni smeri migracijske poti (na skrajnem jugu države) ali zaradi pomankanja finančnih sredstev za stroške potovanja, ki so si jih po premestitvi morali pokriti sami, so se naši sogovorniki raje odločili prespati na prostem. Nekaj migrantov je spalo v *džungli*, ker so čakali na ponovno priložnost za prestop meje ali pa ker so prišli prepozno, da bi se ta dan registrirali v azilnem centru. Čeprav so imeli v centru ležišča,

¹⁰ »Največje zasilno prenočišče je bilo postavljeno pod paviljonom, kjer so si migranti iz kosovnega materiala naredili zavetje in si uredili ležišča. Paviljon je bil odprt le z ene strani, kjer je bilo ognjišče. Na jogijih je bilo nekaj starih odev in spalnih vreč, vendar premalo za vse. V okolici je bilo na travniku, pod lesenimi nadstreški in med kosovnim odpadom, postavljenih še nekaj zatočišč. Nekaj dni po koncu našega terenskega dela so celotno džunglo pred centrom podrli in odpeljali kosovni material.« (Juhart, terenski zapis, april 2015)

¹¹ Viri navajajo, da so migranti spali na prostem tudi leta 2014, a v manjšem številu (glej No Border Serbia, 2014; Ljuština, 2015: 53).

ki so namenjena še neregistriranim migrantom, so dovolili prenočiti le ženskam in otrokom, pogosto pa tudi tem ne. Kot piše Marta Stojić Mitrović (2014a: 77), je v nekem obdobju leta 2012 na prostem spalo tudi več žensk in otrok, čeprav naj bi bila v centru prosta ležišča. Tudi v času našega terenskega dela smo bili priča njihovi zavrnitvi sprejema v azilni center.¹²

Migranti so v *džunglah* izpostavljeni nasilju policije in različnih tolp, po preteku potrdila o zaprositvi za azil – ko so ponovno ilegalizirani – pa morebitni aretaciji ali deportaciji v Makedonijo. Kot pišeta Ibrahim in Howarth (2012: 202), policija preganjanje migrantov opravičuje z govorom o samozaščiti pred zanje nelegitimnimi prebivalci *džungel*. Sogovorniki so imeli slabe izkušnje tudi s t. i. *mafijo*, verjetno lokalnimi prebivalci, ki so jih oboroženi prišli oropat. Prebivalci *džungel* so se zaradi varnosti in medsebojne solidarnosti združevali v začasne skupnosti, delili so si hrano, prenočišče in ognjišče. Do njih so s prinašanjem hrane in vode izkazovali solidarnost tudi tisti, ki so spali v azilnem centru. Kot piše Papadopoulou, je občutek solidarnosti med migranti, ki imajo podobne socialne in simbolne vezi ter izkušnje, odraz podpore za preživetje v življenjskem položaju, ki je vsem skupen (2005: 13). Solidarnost je ena ključnih značilnosti *skupnega-v-gibanju*.

Skupno-v-gibanju kot del začnih mobilnih skupnosti

Šestnajstletni Mark nam na svojem pametnem telefonu s ponosom kaže zemljevid Evrope, vse do cilja – Amsterdama. Z dotikom na zaslonu poveča zemljevid mejnega območja Srbije in Madžarske, kamor se odpravljajo naslednji dan. »Poglej, tu je Subotica. Od tod gremo do kraja Horgoš pred mejo. Tu prečkamo mejo in hodimo še 27 kilometrov v Szeged, kjer spet iščemo nov prevoz.« Vsak premik na zemljevidu je skrbno preračunan, vsak korak ob prečkanju meje je premišljen vnaprej. »Problem bo nastal ob prečkanju meje, če nas zavohajo psi,« pravi. Ostaja optimističen in verjame, da bo pot čez mejo z Madžarsko uspešna in brez težav za skupino, s katero potuje. (Petrič, terenski zapis, april 2015)

¹² »V četrtek kmalu po poldnevu sta prišli dve skupini ljudi, sirska družina z majhnima deklicama, mladoletnim sinom ter mladim moškim, ter dva eritrejska para. V centru so lahko prespali le oče, mati in hčeri. Eritrejki bi sicer pustili noter, a nista hoteli zapustiti svojih mož. Ponoči nihče ni spal, saj je bilo 2° C, v centru pa so jih registrirali šele naslednji dan okoli poldneva. Naslednjo noč v center niso spustili starejšega moškega, ki je pripotoval s štirimi mladoletnimi fanti. Obe noči je bilo prostih več kot sto ležišč.« (Juhart, terenski zapis, april 2015)

Skupnost je najpomembnejša celica na migracijski poti in ne nazadnje pri (nelegalnem) prečkanju državnih meja. Različne priložnostne skupnosti se oblikujejo na sami poti, združevanje pa poteka glede na interese posameznikov ali družin, glede na jezik, ki ga govorijo, predhodna poznanstva ali glede na medsebojno solidarnost, ki jo osebe ohranjajo druga do druge. Migranti se lahko zanesejo na telesno in ekonomsko pomoč drugih članov skupine. Ženske, otroci in starejši se lahko zanesejo na fizično pomoč telesno močnejših moških, nemalokrat pa smo slišali tudi primere, ko so starejši otroci del poti nosili mlajše otroke. Navadno je v skupini vedno tudi kdo, ki zna angleško (ali katerega od drugih bolj razširjenih jezikov evropskega prostora) in se tako lahko na njegovo pomoč pri prevajanju zanesejo tisti, ki jezika ne govorijo. Kot smo izvedeli iz pogovorov na terenu, skoraj nihče ni na poti prepuščen zgolj samemu sebi.

Omenjene skupnosti se lahko razdružijo prav tako hitro kot se oblikujejo. Posamezne etape poti migrantov bi lahko pokazale, kako določene skupine potujejo. Nekatere ostanejo skupaj od ene do druge točke poti proti severu in se na svoji poti zaradi različnih razlogov razhajajo in znova povezujejo v nove potujoče skupine. Na tem mestu bi lahko uporabili koncept Liise H. Malkki, ki skupine, temelječe na podobnih izkušnjah, imenuje naključne skupnosti spomina (*accidental communities of memory*) (1997: 91). Mednje uvršča na primer ljudi, ki so preživeli vojno (bodisi kot civilisti bodisi kot borci); begunce; ljudi, ki so skupaj delali pri humanitarnih projektih, v kriznih situacijah ... (Malkki, 1997: 92) Poznanstvo tovrstnih skupin je pogojeno z izrednimi življenjskimi situacijami, nepriviligiranim položajem in skupno (velikokrat travmatično) čustveno izkušnjo. Tako bi lahko razumeli tudi skupnosti, ki jih opisujeva v pričujočem članku. Začasnost, naključnost in mobilnost so vsaj tri od značilnosti skupin, ki potujejo po zahodnobalkanski migracijski poti (in drugod). Zato za skupine oseb, ki se združujejo na podlagi skupne migracijske poti, predlagava pojem *začasne mobilne skupnosti*.

Migracije inčasne mobilne skupnosti, ki se oblikujejo v njih, so pojav, ki je izvzet iz ustaljenega toka življenja – naj bi bil liminalen oz. prehodni del življenja posameznikov. Pri nekaterih pa se pot zavleče in stalna mobilnost lahko traja tudi po več let. S tem na določen način postane vsakdanja resničnost. Zato v primerih dolgotrajnih migracij težko razmišljamo kot zgolj o »prehodni fazi« posameznikovega življenja. Na tem mestu je pomemben predvsem premislek o migrantovem osebni doživetju poti in njenega časovnega razpona. Kot sva lahko zasledili na terenu in v pogovorih z ljudmi na poti čez Srbijo, imajočasne mobilne skupnosti svojo logiko organizacije, svoj svet, ki se dogaja danes, v sedanjem trenutku, na podlagi konkretnih akcij ali akcij, ki se bodo zgodile v prihodnosti. Preteklosti se iz delovanja migrirajočih skoraj ne da razbrati, misli so usmerjene naprej – v »vedno boljše« jutri. Svetčasnih mobilnih skupnosti je svet, v katerem se migranti vsak dan posebej informirajo o svojih možnostih za preživetje.

Papadopoulos in Tsianos (2013: 191) prakse vsakdanjega življenja tovrstnih skupin imenujeta *skupno-v-gibanju*, ki ga pojasnjujeta kot »organizacijsko onto-

logijo drugih oblik življenja«. Vse te prakse vključujejo znanje o mobilnosti, infrastrukturi povezanosti, neformalno ekonomijo, skupnosti pravičnosti, politike skrbi ... (ibid.: 191–192). Prav tovrstne prakse *skupnega-v-gibanju* posedujejo »nevidna« oz. neformalna, specifična in praktična vedenja o poti in navsezadnje tudi *skupno* pomeni samo del infrastrukture poti. To niso le skupnosti v procesu gibanja, ampak so njihove strategije in delovanje usmerjeni tudi prek (ne)posrednega sodelovanja z različnimi transnacionalnimi gibanji, lokalnim prebivalstvom, družbenimi gibanji, vladnimi in nevladnimi organizacijami, pravnimi službami, političnimi organizacijami itn. (ibid.).

Odnosi in položaj migrantov v skupini

Ena pomembnih značilnosti skupnega-v-gibanju je solidarnost, ki se vzpostavlja med migranti na poti.¹³ Dejanja medsebojne pomoči se na podlagi recipročnosti z različnimi povratnimi uslugami vračajo isti osebi ali komu drugemu, povezanemu s to osebo. Avtorja to poimenujeta z izrazom politike skrbi (*politics of care*) in jih opišeta kot sodelovanje, prijateljstvo, usluge, ki jih nikoli ne vrneš, čustveno podporo, zaupanje, skrb za sorodnike in otroke drugih ljudi, mednje pa prištevata tudi transnacionalne skrbstvene odnose med ljudmi, ekonomijo daril itn. (Papadopoulos in Tsianos 2013: 192). V zvezi s tem bi lahko govorili tudi o t. i. etiki skrbi (prim. Sevenhuijsen, 1998; 2003; Tronto, 1993).

Odnosov v skupini migrantov kljub močni solidarnostni podpori med njimi ne moremo idealizirati, saj je velikokrat slišati pripovedovanje o konfliktih, izkoriščanju in napadih v sami skupini. Takšni dogodki so žal v izrednih razmerah običajni.¹⁴ V nekaterih primerih izkoriščanja ali kraj smo tudi na terenu opazili močan skupinski odpor in takojšnjo obsodbo negativnega dejanja. Šlo je za konflikt v skupini ali za konflikt z zaposlenimi v azilnih centrih. Močan občutek za »prav« in »narobe« v kontekstu migracij Thompson imenuje *moralna ekonomija revnih* (v Papadopoulos in Tsianos, 2013: 192). Na tem mestu bi moralno ekonomijo *revnih* raje preimenovali v moralno ekonomijo *migrantov*, kar sta predlagala tudi prej omenjena avtorja (ibid.). Napačna predpostavka, da gre za skupino ljudi z malo denarja, je bila na začetku prisotna tudi pri nama. Toda sam podatek, da za pot čez Balkan posameznik odšteje nekaj tisoč evrov, pa je predstavil zgodbo iz povsem nove perspektive.

¹³ »Jana iz Eritreje, ki so ji v Makedoniji ukradli 600 evrov, nam je povedala, da je njej neki moški plačal pot, ker je ona med potjo s hrano in vodo pomagala njemu.« (Petrič, terenski zapis, april 2015)

¹⁴ »Občasno se vzpostavljajo tudi razlikovanja na podlagi etničnosti, ki jih nekateri migranti jemljejo zelo resno. Posploševanje in delitev na »nas« in »druge« se vzpostavljata tudi na takšnih totalnih krajih, kot je azilni center. Sogovornica iz Somalije nam je povedala, da se v džungli počuti negotovo ob Bengalcih in Afganistancih, Eritrejka je zaupala Afganistancem, ne pa Sircem, Sirci pa so postali ob prihodu Alžircev zaskrbljeni, saj naj bi kradli in tihotapili drogo.« (Juhart, terenski zapis, april 2015)

Vseeno pa so tudi med migranti vidne razlike. V pogovorih smo opazili, da imajo nekateri boljše izhodišče. Poleg boljšega finančnega položaja se privilegirano kaže tudi v dobrih odnosih, ki jih imajo nekateri z vodilnimi v institucijah,¹⁵ ter v znanju tujega jezika, v Srbiji zlasti angleščine.

Skupno-v-gibanju nikakor ni *a priori* neizključujoč način organiziranja vsakdanjega življenja na poti, saj nimajo vsi enakega dostopa do informacij in se vezi vzpostavljajo selektivno. Zato tudi migrantske skupnosti ne smemo razumeti kot enoten subjekt, temveč je treba raziskovati večplastnost odnosov in položajev, iz katerih ljudje izhajajo.

Kroženje informacij o strategijah potovanja in pomen virtualnega sveta

Migranti ključne informacije o poti dobijo od drugih migrantov prek pogovora na javnem prevozu in postajah, na mejah in v okolici nastanitvenih centrov za begunce. Kot sva že omenili, so azilni centri in njihova okolica pomembne strateške točke na poti, saj so stičišče migrantov in tihotapcev, torej pomembnih virov informacij ter priložnosti za nadaljevanje poti. Azilni centri so pomembni tudi z vidika iskanja sopotnikov. Posamezniki se združijo, da bi zmanjšali stroške prevoza, čez mejo potovali v skupini, potovali z nekom, ki zna angleško, ali z nekom, ki ima pripomočke za orientacijo.

Ves čas enotedenskega terenskega dela v Bogovači smo opažali, da je poleg azilnih centrov tudi internet izjemno pomemben kanal, prek katerega migranti prejemajo informacije, ostajajo v stiku z družino, s prijatelji in s tistimi, ki so že dosegli zeleno destinacijo. Na dolgotrajni poti je dostop do interneta ključen. Velikokrat smo slišali primere, ko so komu na poti ukradli denar in pametni telefon – dve najpomembnejši stvari, ki ju imajo s seboj. Posebej pomembna je tudi pomnilniška kartica, kjer so shranjeni vsi »spomini«, ki jih migrant odnese s seboj.¹⁶ Zanimivo je, da se osebe, ki so del prej omenjenih *naključnih skupnosti spomina*, oklepajo utrinkov preteklega življenja. Si morda v tej liminalni fazi želijo ostati še vedno nekje umeščeni in jim pomnilniška kartica s shranjenimi spomini iz »prejšnjega življenja« pomaga, da se ne bi popolnoma izgubili?

Virtualni svet je za mobilno skupnost prav tako pomemben kot resnični. Prek mobilnih aplikacij se skupnost vsakodnevno še dodatno oblikuje in utrjuje svojo

¹⁵ »Migrante, ki so v dobrih odnosih z vodstvom azilnega doma, direktor vabi na zasebne zabave in praznovanja k sebi domov (to nam slednji pokaže tudi na fotografijah).« (Bančič, terenski zapis, april 2015)

¹⁶ »Pomnilniška kartica je ena najpomembnejših stvari, ki jih imajo s seboj in ki si jo zaradi nevarnosti kraje telefona všijejo v obleko. Na kartici imajo namreč vse – telefonske številke, fotografije družine (ki jih večkrat pokažejo), domače hrane in obilno obloženih miz, prijateljev, krajev, koder so hodili ...« (Petrič, terenski zapis, april 2015)

mrežo vezi. Predvsem je splet pomemben za migrante, ki nimajo stalnega vira informacij, ampak so odvisni od različnih ljudi, ki jih srečujejo na poti. Srečevanje z različnimi ljudmi pa ni le predmet pretoka informacij, temveč tudi razlog prevze-manja »drugih identitet«, ki jih od migrantov zahteva interakcija z organi nadzora.

»Postajati« nekdo drug

Migracija zahteva od človeka nenehno »postajanje« (*becoming*). O tem konceptu je prvi razmišljal že starogrški Heraklit. Ideja »postajanja« se v dvajsetem stoletju opira na Deleuza (Deleuze, 1995), po katerem je postajanje politični koncept emancipatorne transformacije fiksnih identitet, vlog, položajev itn. V povezavi z migracijami sta koncept »postajanja« uporabila Papadopoulos in Tsianos in ga pojasnila kot »artikulacijo politične prakse, v kateri družbeni akterji ubežijo svojim normaliziranim reprezentacijam in se rekonstituirajo v procesu participiranja in spreminjanja pogojev svoje materialne eksistence« (2007: 223). Da lahko migrant zadosti vsem zahtevam, ki jih od njega zahteva oblast, da bi pridobil formalen status »prave osebe«, mora na svoji poti vedno znova posta(ja)ti nekdo drug. Prav to, da je migrant zreduciran na *golo* življenje (glej Agamben, 2004), mu daje določeno svobodo o določanju svoje identitete. Migrant ni le »golo življenje«, temveč tudi »nevidni« človek. Odsotnost dokumentov povzroči odrekanje osnovnih človekovih pravic, ki naj bi jih imel vsak državljan. Pri čemer »nezaznavnost« migracij ne pomeni, da migracije potekajo nevidno. Prav nasprotno, »bolj močni, ko so migracijski tokovi, bolj so tarča registracij, regulacij in restrikcij suverene moči« (ibid.: 228). Zato je prevzemanje identitet ena ključnih taktik, ki smo jih zaznavali tudi v pogovorih s sogovorniki, ter dokaz, da so migracije resnično lahko dejanje avtonomnih¹⁷ posameznikov.

Migranti so na svoji poti prisiljeni dobro poznati zakone in postopke posameznih držav ter jih zaradi svoje varnosti in pridobivanja potrebnih potrdil tudi zaobiti. Pot jih oblikuje v drugo osebo, velikokrat pa se v »drugosti« znajdejo, ko morajo potvarjati resnico. Sedemnajstletna sogovornika iz Afganistana sta skrivala svojo pravo starost zaradi bojazni, da bi jima kot mladoletnima osebama pristojni organi oteževali pot. Maročan se je izdajal za Sirca zaradi strahu, da ne bi bil upravičen do azila, ker naj bi Maroko veljal za varno državo. Nekajkrat smo slišali pričevanja tudi o tem, da migranti ob registraciji uporabljajo drugo ime. Te taktike so se pogosto posluževali takrat, ko so morali ob neuspešnem poskusu prečkanja meje ponovno zaprositi za azil. Migranti lahko v Srbiji le enkrat zaprosijo za azil, vendar se v praksi dogaja, da zaradi številnih pomanjkljivosti v administrativnih postopkih v primeru vrnitve poskusijo zaprositi za azil na drugi policijski postaji z drugim imenom.

¹⁷ O avtonomiji migracij sta širše pisala Papadopoulos in Tsianos (2007; 2013); glej tudi komentar o idejah o avtonomiji migracij v Bojadžijev in Karakayali, 2010.

Tako oseba ponovno dobi potrdilo o nameri za zaprositev za azil in je v tem času »dokumentirana« ter s tem bolj »legalna«. Podobne strategije se ustvarjajo v kategoriji sorodstvenih odnosov. V Bogovači smo se srečali s primerom mladoletnega Marka, ki je potoval brez spremstva staršev.¹⁸ Na poti je prevzel identitete, ki jih v »običajnem« življenju verjetno ne bi. Odzival se je glede na situacije, v katerih je bil, in izbiral najboljšo mogočo identiteto v tistem trenutku. Glede na situacije in države, v katerih se je znašel, je prirejal svojo starost in s svojim stricem prilagodil naravo sorodstvene vezi na oče–sin. Nekateri migranti se poslužujejo tudi fiktivnih porok, pri katerih imata pogosto korist oba, tako moški kot ženska.¹⁹

Kot piše Fassin, je postopek pridobivanja mednarodne zaščite v EU postal projekt, ki ne temelji več na politični obligaciji držav članic do zaščite prosilcev za azil, ampak se prikazuje kot dejanje radodarnosti nacionalne skupnosti (2005: 376). Prav s tem se ustvarja diskurz beguncev kot žrtev, k čemur pripomore tudi dodeljevanje azila zaradi »humanitarnih razlogov«. Azilna zakonodaja temelji na strahu kot glavni kategoriji za utemeljevanje pravic pri pridobivanju mednarodne zaščite, saj po Ženevski konvenciji status begunca lahko dobi le oseba, ki se zaradi strahu ne more vrniti v državo odhoda. Ljudje morajo s čim bolj natančno avtobiografsko zgodbo dokazovati, da izpolnjujejo pogoje konvencije. Prav zaradi viktimizacijskega diskurza azilnih postopkov migranti pogosto postanejo tisto, kar oblast v določeni situaciji od njih zahteva.

Sklep

Zahodni Balkan je eno ključnih območij, čez katera po kopnem v države EU vstopajo migranti. Njihovo gibanje oblikuje skupen način življenja med migriranjem, ki se deli na čas čakanja in čas premikanja. Na celotni poti so migranti v nenehnem strahu pred napadi tolp, aretacijo, zadrževanjem in deportacijo, njihova varnost je torej močno ogrožena. V Srbiji imajo možnost zaprositi za azil, vendar zaradi različnih razlogov ta možnost ni omogočena vsem, ki se odločijo zanjo. Če so prisiljeni dalj časa ostati v državi, si zatočišče poiščejo v *džunglah*. Azilni centri so pomembna točka in so del prehodnih prostorov na poti, kjer migranti dobijo informacije in kontakte za nadaljevanje poti. Migranti si pot lajšajo z različnimi strategijami, kot so potovanje v skupini, ustvarjanje novih poznanstev in identitet

¹⁸ »Mark je najprej rekel, da zna angleško, ker sta njegova starša učitelja angleščine. Takrat »očeta« še nismo videli, ker se je slabo počutil in počival. Zvečer smo ga spoznali, a ta moški ni znal niti besedice angleško. Izvedeli smo, da je v resnici njegov stric. Mark nam je povedal, da strica predstavlja kot očeta, ker je mladoletnik in se boji, da ga bodo oddvojili od skupine.« (Juhart, terenski zapis, april 2015)

¹⁹ »Za fiktivno poroko se včasih dogovorijo, da bi laže dobili papirje. Če imaš ženo, je bolj verjetno, da te bodo sprejeli v center odprtega tipa. Ženske pa se verjetno počutijo bolj varne, če so z »možem«, morda jim on celo plačuje pot.« (Ivnik, terenski zapis, april 2015)

ter z uporabo mobilnih aplikacij. Začasna mobilna skupnost si deli solidarnostne prakse, ki so del *skupnega-v-gibanju*, v njih pa v izrednih situacijah kljub temu lahko prihaja do konfliktov. Skozi koncept *postajanja* sva želeli prikazati, da je identiteta posameznika povsem arbitrarna glede na položaj, v katerem se človek znajde.

Ne glede na vse ovire, ki jih uporablja EU, da bi se »zaščitila« pred vstopom »neželenih« migrantov na svoje ozemlje, pa nam ravno oni pripovedujejo popolnoma drugo zgodbo. V članku sva poskušali predstaviti delček tistega, kar sva videli in slišali v pogovorih z njimi na terenski raziskavi. Dejstvo je, da se migracije dogajajo, ljudje prečkajo meje, se združujejo z družinami in so delovno aktiven del evropskega prebivalstva. Migracije so torej tiste, katerim se prilagajajo migracijski zakoni, in ko je mejni nadzor poostren na enem koncu, mobilna skupnost najde druge poti. Ljudje iščejo vedno nove prehode in ustvarjajo nove strategije za izogibanje oblastem ter s tem (vede ali nevede) oblikujejo politična gibanja sodobnega časa.

V čedalje večjo marginalizacijo pa niso potisnjeni le migranti. Ta se prenaša na vse drugorazredne državljane (povsod po svetu), ki niso del politične in ekonomske elite. S tem ko EU vztraja pri ilegalizaciji migrantov, ilegalizira tudi solidarna dejanja »legitimnih« prebivalcev. Namesto osnovne medčloveške solidarnosti se pojavlja vedno bolj politično in ekonomsko usmerjena ideja tolerance, ki migrantom pušča golo življenje, vendar jih ne sprejema kot polnopravne člane skupnosti.

Literatura

- AGAMBEN, GIORGIO (2004): *Homo sacer: Suverena oblast in golo življenje*. Ljubljana: Študentska založba.
- AMNESTY INTERNATIONAL (2015): *Macedonia. Further information. Infamous 'Gazi Baba' reception center closed*. Dostopno na: www.amnesty.org/en/documents/eur65/2166/2015/en/ (29. september 2015).
- AMNESTY INTERNATIONAL SLOVENIJA (2015): *Makedonija. Na stotine beguncev in migrantov nezakonito pridržanih v nečloveških pogojih*. Dostopno na: www.amnesty.si/makedonija-pridrznani-v-nečloveških-pogojih (29. september 2015).
- BOJADŽIJEV, MANUELA IN SERHAT KARAKAYALI (2010): *Recuperating the sideshows of capitalism: The autonomy of migration today*. Dostopno na: <http://www.e-flux.com/journal/recuperating-the-sideshows-of-capitalism-the-autonomy-of-migration-today/> (10. februar 2016).
- DELEUZE, GILLES (1995): *Negotiations 1972–1990*. New York: Columbia University Press.
- E-NOVINE (2012): *Hapšenje in masovna deportacija*. 28. februar. Dostopno na: <http://www.e-novine.com/drustvo/59942-Hapjenje-masovna-deportacija.html> (15. februar 2016).
- FASSIN, DIDIER (2005): Compassion and Repression: The Moral Economy of Immigration Policies in France. *Cultural Anthropology* 20(3): 362–387.

- HAMOOD, SARA (2006): *African Transit Migration Through Libya to Europe. The Human Cost*. Kairo: The American University in Cairo.
- IBRAHIM, YASMIN IN ANITA HOWARTH (2012): Threat and suffering: The liminal space of 'The Jungle'. V *Liminal Landscapes: Travel, experience and spaces in-between*, H. Andrews in L. Roberts (ur.), 200–216. London in New York: Routledge.
- IBRAHIM, YASMIN IN ANITA HOWARTH (2014): *Sounds of the Jungle. Restoring the Migrant Voice on New Media*. Dostopno na: www.academia.edu/6777972/JOMEC_Cardiff_2014_Sounds_of_the_Jungle_Restoring_the_Migrant_Voice_on_New_Media (29. september 2015).
- INDEX (2015): *Dopunili zakon: Migranti će imati 72 sata za traženje azila u Makedoniji ili moraju otići iz zemlje*. Dostopno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/dopunili-zakon--migranti-ce-imati-72-sata-za-trazenje-azila-u-makedoniji-ili-moraju-otici-iz-zemlje/826333.aspx> (29. september 2015).
- JURIS, JEFFREY S. (2007): Practicing Militant Ethnography with the Movement for Global Resistance in Barcelona. V *Constituent Imagination: Militant Investigations // Colective Theorization*, S. Shukaitis in D. Graeber (ur.), 164–176. Oakland in Edinburgh: AK Press.
- LJUŠTINA, IVANA (2015): *Kako misliti koncept »tretje varne države«: Primer migracijske politike EU do Republike Srbije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- MALKKI, LIISA H. (1997): News and culture: Transitory phenomena and the fieldwork tradition. V *Anthropological locations: Boundaries and grounds of a field studies*, A. Gupta in J. Ferguson (ur.), 86–101. Berkeley: University of California Press.
- NO BORDER SERBIA. Dostopno na: <https://noborderserbia.wordpress.com/> (10. marec 2016).
- NO BORDER SERBIA (2014): *Transfer to Tutin*. Dostopno na: <https://noborderserbia.wordpress.com/2014/01/18/transfer-to-tutin/> (26. september 2015).
- PAPADOPOULOU, ASPASIA (2005): Exploring the asylum-migration nexus: A case study of transit migrants in Europe. *Global Commission on International Migration* (53): 1–25.
- PAPADOPOULOU-KOURKOULA, ASPASIA (2008): Transit Migration through Greece. Konferenca *Irregular Transit Migration in the European Space: Theory, Politics and Research Methodology IMISCOE*. Istanbul, 18.–20. april 2008.
- PAPADOPOULOS, DIMITRIS IN VASSILIS S. TSIANOS (2007): The Autonomy of Migration: The Animals of Undocumented Mobility. V *Deleuzian Encounters: Studies in Contemporary Social Issues*, A. Hickey-Moody in P. Malins (ur.), 223–235. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- PAPADOPOULOS, DIMITRIS IN VASSILIS S. TSIANOS (2013): After citizenship: Autonomy of migration, organisational ontology and mobile commons. *Citizenship studies* 17(2): 178–196.
- SEVENHUIJSEN, SELMA (1998): *Citizenship and the ethics of care: Feminist considerations on justice, morality and politics*. London in New York: Routledge.
- SEVENHUIJSEN, SELMA (2003): Prostor za skrb – pomen etike skrbi za socialno politiko. V

- Labirinti skrbi: Pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko*, S. Sevenhuijsen in A. Švab (ur.), 13–40. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- SOVLJ, MIODRAG (2015): N1 sa ilegalnim migrantima: Beg od racija i života bez hrane. *N1*, 6. januar. Dostopno na: <http://rs.n1info.com/a25555/Vesti/Tezak-zivot-ilegalnih-imigranata-u-Subotici.html> (10. januar 2016).
- STA (2015): Na Madžarskem ostrejša zakonodaja glede prestopov meje. *Primorske novice*, 14. september. Dostopno na: <http://www.primorske.si/Novice/Svet/Na-Madzarskem-ostrejsa-zakonodaja-glede-nezakoniti> (15. december 2015).
- STOJIĆ MITROVIĆ, MARTA (2014a): Presenting as a Problem, Acting as an Opportunity: Four Cases of Socio-Political Conflicts Taking the Presence of Migrants as a Focal Object in Serbia. *Etnografski institut SANU* 62(1): 67–82.
- STOJIĆ MITROVIĆ, MARTA (2014b): Serbian migration policy concerning irregular migration and asylum in the context of the EU integration process. *Issues in Ethnology and Anthropology* 9(4): 1106–1120.
- SUBOTICA.COM (2011): *Ilegalni migranti napali čuvara*. 10. november. Dostopno na: <http://www.subotica.com/vesti/ilegalni-migranti-napali-cuvara-id8910.html> (12. januar 2016).
- SUBOTICA.COM (2012): *Lažni azilanti skrivaju se na deponiji*. 7. februar. Dostopno na: <http://www.subotica.com/vesti/lazni-azilanti-skrivaju-se-na-deponiji-id9810.html> (12. januar 2016).
- TANJUG (2015): *Subotica: Više od 60 migranta prebačeno u prihvatne centre*. 6. januar. Dostopno na: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:527729-Subotica-Vise-od-60-imigranata-prebaceno-u-prihvatne-centre> (11. januar 2016).
- TRIANDAFYLIDOU, ANA IN EDA GEMI (2015): *Irregular Migration in Greece: What is at stake?* Dostopno na: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/36816/IRMA_PP_2015.pdf?sequence=3 (30. september 2015).
- TRONTO, JOAN C. (1993): *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. New York in London: Routledge.
- TSIANOS, VASSILIS IN SERHAT KARAKAYALI (2010): Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime: An Ethnographic Analysis. *European Journal of Social Theory* 13(3): 373–387.
- VASTA, ELLIE (2011): Immigrants and the paper market: borrowing, renting and buying identities. *Ethnic and Racial Studies* 34(2): 187–206.
- VÄYRYNEN, RAIMO (2003): Illegal Immigration, Human Trafficking, and Organized Crime. *World Institute for Development Economics Research* 72: 1–21.
- ZAKON ZA IZMENUVANE I DOPOLNUVANE NA ZAKONOT ZA AZIL I PRIVREMENA ZAŠTITA. Dostopno na: <http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-izmenuvane-i-dopolnuvane-18-06-2015.pdf> (26. februar 2016).
- W2EU.INFO – WELCOME TO EUROPE (2015): *Racist attacks and police violence in Greece. November*. Dostopno na: <http://www.w2eu.info/greece/en/articles/greece-racist-en.html> (12. marec 2016).